

Imrich Degro
Charizmatické hnutie
RÉMA 1997
/časť uvedenej knihy/

Použité skratky

loc. cit. - citované z predchádzajúceho

op. cit. - citované z predchádzajúceho miesta na inej strane

LG - Lumen Gentium - konštitúcia II. vatikánskeho koncilu o Cirkvi

DV - Dei Verbum - konštitúcia II. vatikánskeho koncilu o Božom slove

AA - Apostolicam actuositatem - dekrét II. vatikánskeho koncilu o laickom apoštoláte

CHARAKTERISTICKÉ PRVKY

O každej veci, skutočnosti alebo udalosti môžeme povedať, že sa vyznačuje určitými charakteristickými prvkami. To isté platí aj o každom hnutí, či už v profánnej alebo náboženskej oblasti. Duchovné hnutia by sme mohli opísať podľa ich špirituality a formy. K Charizmatickej obnove sa pridružuje ešte jeden prvok - charizmy. K týmto prvkom pristupuje aj ľudská skúsenosť, ktorá nás učí, že pri všetkom živom a novom vznikajú napätia a chyby.

Spiritualita

Charizmatická obnova nemá vlastnú špiritualitu. Môže vzniknúť všade, na každom mieste, v každom povolání. Môže zasiahnuť tak osoby zasväteného života ako aj laikov žijúcich vo svete, slobodných aj manželov.

Obnova chce rozvinúť a prehĺbiť:

u zasvätených ľudí prežívanie ich zasvätenia a ich osobnej aj spoločnej (rehoľné komunity) špirituality,

u kňazov prežívanie ich kňazského života a poslania,

u laikov ich kresťanský život a poslanie vo svete.

Obnova buduje a rozvíja už existujúcu špiritualitu. Pri tom vzniká iste nebezpečenstvo. Ľudia, ktorí sa "dostali k Obnove" a nemajú vlastnú špiritualitu - dotýka sa to najmä začiatovníkov v duchovnom živote - ich osobný duchovný život je slabý, sa zameriavajú iba na charizmy. To isté platí aj o spoločenstvách, ktoré vznikajú v Obnove. Pokiaľ si nenájdu určitý štýl života, teda spoločnú špiritualitu - v Obnove sa to nazýva vízia spoločenstva - upnú sa na charizmy. Po určitom čase sa takéto skupiny rozpadnú alebo prejdú do extrému.

Skutočnosť špirituality v Obnove vyvoláva aj nedorozumenia na strane pozorovateľov. Kladú si otázku: Ako to, že je viac skupín a každá je iná, pritom každá tvrdí, že je Charizmatickou obnovou? Tento fakt vyplýva práve z toho, že Obnova nemá vlastnú špiritualitu. Avšak pristupujú tu aj iné ovplyvňujúce prvky, ako napr.: prostredie, potreby skupiny, jednotlivcov alebo okolia.

Aj napriek týmto rozdielom môžeme konštatovať, že existuje niekoľko spoločných bodov, ktorými sa vyznačujú spoločenstva Obnovy.

Na poprednom mieste stojí *modlitba*. "Mnohí získavajú novú slobodu v ktorej môžu vlastnými slovami formulovať svoju modlitbu a nahlas ju vysloviť pred inými." [15]

"*Chvála* ma väčšinou pri charizmatických modlitbových stretnutiach dominantné postavenie a má zvláštne miesto v osobnom modlitbovom živote kresťanov z Obnovy." [16]

Charizmatici sa schádzajú na modlitbu aby sa stretli s Ježišom. On je prítomný všade tam, kde sa ľudia zídu v jeho;mene. Pri každom stretnutí prosia o pôsobenie Ducha Svätého. Avšak nezabúdajú ani na modlitbu prosby a príhovoru za iných.

Ich postoj k modlitbe môžeme vyjadriť slovami pápeža: "Duch Svätý, sa dáva poznať - najjednoduchším a najvšeobecnejším spôsobom - v modlitbe. ...ako široko sa rozprestiera

modlitba po celom svete, ...tak je rozšírená aj prítomnosť a činnosť Ducha Svätého, ktorý "vdychuje" do ľudského srdca modlitbu v celej nesmiernej stupnici najrozmanitejších situácií a podmienok ...

Modlitba je aj objavením hlbiny, ktorou je srdce človeka, hlbiny, ktorá je od Boha a ktorú len Boh môže naplniť, a to Duchom Svätým ...Duch Svätý teda nielen pôsobí, že sa modlíme, ale nás pri modlitbe "zvnútra" vedie, nahrádza našu nedostatočnosť a napráva našu neschopnosť modliť sa, On je prítomný v našej modlitbe a dáva jej Božský rozmer."^[17]

Východiskom k modlitbe je pre charizmatikov *Božie slovo*. To je už druhý spoločný bod, ktorým je Písmo Sväté. V ňom vidia Otcovu vôľu, ktorú zjavil prostredníctvom Ježiša v slove. Porovnávajú s ním svoj život. A to je možné iba v sile Ducha Svätého. On inšpiroval Sväté Písmo. On uvádza človeka do jeho hlbokých právd a dáva človeku život tým, že mu odhaľuje: kým je, čo má - dostal a čo môže konať v Ježišovi Kristovi.^[18] Ich živý vzťah k Písmu vidieť aj na tom, že mnohí aj popri svojich povinnostiach, denne jednu hodinu prežijú v osobnej modlitbe nad Božím slovom.

Ďalším význačným prvkom je *eucharistia a obeta sv. omše*. Je to pre nich v prvom rade úkon oslavy Boha a vďaka za všetky jeho dobrodenia. Dosvedčuje to aj snaha byť denne účastný na sv. omši.

Nakoniec sú to *ekumenické snahy*. K tomu vlastne bola Charizmatická obnova predurčená už tým, že vznikla u odlúčených bratov. Avšak je to zároveň jeden z faktorov, prečo je Obnova odmietaná v katolíckej Cirkvi. Katolícka Charizmatická obnova sa stretáva s Charizmatickým hnutím v iných cirkvach za účelom, aby sa podelili o turičnú skúsenosť. Je pravda, že hrozí riziko vnášania protestantských a iných cudzích prvkov do katolíckej Obnovy a to hlavne tam, kde sú katolíci malo podkutý vo vierouke.

Formy

"Charizmatici si uvedomujú, že k Bohu môžu prísť len natoľko, nakoľko sú údmi mystického Kristovho tela."^[19] To je dôvodom vzniku a rozvoja malých spoločenstiev v Charizmatickej obnove.

Za vzor svojich stretnutí považujú prvých kresťanov: "*Vytrvalo sa zúčastňovali na učení apoštolov a na bratskom spoločenstve, na lámaní chleba a na modlitbách*" (Sk 2,42).

Priebeh stretnutí je rôzny, ale zväčša obsahujú modlitbu, krátku katechézu alebo Božie slovo a vzájomné zdieľanie sa. Zvyčajne sa na začiatku vzniku skupiny preberajú niekoľko týždenné semináre, ktoré končia modlitbou za "vyliatie Ducha" vkladáním rúk.

Keďže charizmatici kladú dôraz na modlitbu, usporadúvajú občas čisto modlitbové stretnutia, alebo vznikajú aj čisto modlitebné skupiny. Sú to klasické modlitebné stretnutia so spontánnou modlitbou, kde nechýba Božie slovo, modlitba chvál, vďaka a odprosovania. K tejto modlitbe u charizmatikov pribúda tzv. odovzdávanie sa. Spočíva v odovzdávaní vlastného života a rôznych problémov do Božieho milosrdenstva s vedomím, že keby nás Boh súdil podľa spravodlivosti, nikdy neobstojíme.

Ďalším prvkom modlitby je očakávanie Božej inšpirácie. Túto časť modlitby nazývajú "charizmatickým priestorom". Pováčšine sa v tichu očakáva "príhovor Ducha". Prejavujú sa tu rôzne charizmy. Najčastejšie však dar jazykov, poznania a proroctva.^[20] Pri týchto modlitbách charizmatici zapájajú aj celé svoje telo. Sú to rôzne gesta, Napr.: vkladanie rúk, rozpäté ruky, ruky zdvihnuté hore, tleskanie pri speve, niekedy aj prostrácia a občas aj tanec. Uvedomujú si, že človek je duša aj telo a chcú svoj vzťah k Bohu vyjadriť aj telom. Pri väčších stretnutiach však môže hroziť aj nebezpečenstvo davovej psychózy a môže sa stať, že ľudia zostanú iba pri týchto prejavoch.

Charizmatici nezabúdajú ani na modlitbu príhovoru a služby - tzv. premodlievanie vkladáním rúk. Nazýva sa sociálno - charizmatickou modlitbou.

Keďže jednou z úloh Obnovy je aj evanjelizácia, sú skupiny, ktoré sa zvlášť špecializujú na túto úlohu. Usporiadávajú rôzne evanjelizačné semináre, zakladajú evanjelizačné školy, hľadajú nové formy a spôsoby oslovenia dnešného človeka.

Ďalšou formou sú komunity zasväteného života. Tvorí ich zasvätení laici žijúci vo svete každý osve, ale ktorí sa pravidelne stretávajú. Alebo žijú pod jednou strechou, majú spoločný majetok a finančné prostriedky. Sú to zmiešané komunity - muži aj ženy. Majú určitý spoločný denný duchovný program. Sú komunity, kde takto žije spolu aj viac rodín. Deti zvyčajne nie sú členmi komunity, ale zúčastňujú sa na živote komunity. Keď vyrastú môžu sa rozhodnúť, či ostanú alebo odídu. Niekde takto žijú spolu aj rodiny aj zasvätení Bohu.

Začlenenie do Cirkvi

Dokument o apoštoláte laikov hovorí: "Prijatím týchto charizmatických darov, čo ako skromných, pre každého veriaceho vzniká právo a povinnosť uplatňovať ich v Cirkvi a vo svete na osôh ľudí a povznesenie Cirkvi v slobode Ducha Svätého ..." [21]

Charizmatické skupiny si musia uvedomiť toto právo a povinnosť. Ak vo farnosti vznikne skupina bez vedomia alebo spolupôsobenia miestneho správcu, musia títo ľudia po určitej dobe rastu hľadať svoje miesto vo farnosti. Musia sa pýtať pred Bohom k akej aktivite sú povolani, ako sa majú zapojiť do farnosti. Teda nielen vytvárať vlastné štruktúry ale obohacovať a budovať aj partikulárnu cirkev. Tieto skupiny sa nesmú pokladať za žiadnu elitu, lebo skúsenosť Ducha je základným rysom celej Cirkvi a nie iba charizmatikov. Musia byť otvorení pre všetkých. Animátor skupiny by mal pravidelne komunikovať s miestnym správcom farnosti a celá skupina by mala byť ochotná poskytnúť pomoc a zapojiť sa do aktívneho života farnosti.

Avšak aj každý miestny správca, ktorý má vo svojej farnosti Charizmatickú obnovu, by nemal ju hneď, bez akéhokoľvek preverenia zavrhnúť. Veď Duch sa nemá uhasiť, ale skúmať a čo je dobré, to sa ma ponechať. Je potrebné skúmať ovocie - zmeny v živote jednotlivcov, zaujímať sa o priebeh stretnutí, prípadne z času na čas ísť medzi nich. Je dobre ak farár má s animátorom stály kontakt, aby bol informovaný. Je veľmi dobré (netýka sa to iba Charizmatickej obnovy, ale všetkých hnutí) zapojiť ich do nejakej práce alebo služby vo farnosti. Veď ochota spolupracovať je tiež jednou známkou dobrého ovocia. Ideálne by bolo, keby v každej diecéze bol kňaz - poverený biskupom - zodpovedný za Obnovu. Títo kňazi by mali podchytiť vedúcich charizmatických skupín v diecéze a pravidelne sa s nimi stretávať. Takto by sa vytvorila určitá koordinácia a jednotná formácia. Vyhlo by sa mnohým omylom a napätiam a dosiahla by sa väčšia spolupráca medzi charizmatikmi a hierarchiou.

Chyby a nebezpečenstvá

Vôbec, alebo veľmi málo sa rozlišuje medzi duchovnou skúsenosťou a medzi psychickými alebo emocionálnymi zážitkami. Často sa zachádza k prehnanej citovosti a živelnosti. Niektoré skupiny sú náchylne k falošnému mysticismu. Iba modlitba a žiadna služba. Venujú sa iba sebe. Evanjelizácia svojho okolia a spoločenská činnosť ich nezaujíma. Vytvárajú tzv. duchovné salóniky. Táto citovosť je čiastočne spôsobená nedostatočnou formáciou, avšak mnohí nemajú ani záujem o solídnu formáciu. Zameriavajú sa iba na charizmy. Čím výnimočnejšie, tým lepšie. Vyhľadávajú charizmatické osobnosti a veľmi sa na nich viažu. Nerozlišujú medzi charizmami a darmi Ducha Svätého, medzi charizmami a čnosťami. Dávajú ich na jednu rovinu. Je však medzi nimi rozdiel.

Niektorí jedinci vylúčili rozumové poznanie aj rozlišovanie a slepo nasledovali rôzne proroctva a poznania. Svojim počínaním spôsobili viac zla ako dobra.

Pri premodlievaní sa často vyskytovalo poznanie ohľadom povolania. Vo väčšine prípadov sa to týkalo duchovného povolania. Je otázne, či niekto iný môže s istotou tvrdiť, že

má Pán volá na duchovnú cestu, keď ja sám vo svojom vnútri pociťujem niečo iné. Apoštolom môžem byť aj ako laik - v manželstve, v rodine.

Sú jednotlivci, ktorým nevyhovuje žiadna skupina, žiadny poriadok. Preto "apoštolujú" na vlastnú päsť. Často ich apoštolát je násilný a vnucujú sa. Podobne je to tiež u niektorých začiatočníkov. Absolvujú niekoľko stretnutí a myslia si, že už vedia všetko. Chcú sa podeliť so svojou skúsenosťou a hneď založiť novú skupinu, ktorej by šéfovali. No robia to násilne. Pri svedectve alebo priveľmi poukazujú na seba, alebo hovoria veľa nepodstatného. Ak majú dar jazykov, hneď chcú klásť ruky na iných a chcú sa modliť za nich. Svojím počínaním narobia veľa zla a mnohých ľudí rania.

Ak chcem svedčiť, nesmie to byť násilne a pod nátlakom. "Svedectvo nie je iba jednoduchou správou, ale radostným posolstvom. Ten, kto toto posolstvo podáva, rozpráva plný vďaky, pretože je obdarovaný poznaním spásy (Lk 1,77). A tí, ktorí ho počujú, vzdávajú Bohu vďaky za jeho slávu a jasajú mu v ústrety za jeho živé pôsobenie, ktoré skusujú vo svojich bratoch. Svedectvo, ktoré nevychádza z velenia Boha, nie je žiadnym svedectvom." [22]

Aj uplatňovanie chariziem má byť prevádzané v láske a slobode. Nesmie vzbudzovať odpor. Tiež nestačí absolvovať pár stretnutí a myslieť si, že už môžem behať po svete a naháňať pomocou evanjelizácie nových ľudí. Pretože potom vzniká tzv. fenomén preľudnenia - stále prichádzajú noví a noví ľudia až do takej miery, že sa to nedá zvládnuť. Pod tlakom toho sa potom delí skupina na malé bunky, ktoré po čase prestanú medzi sebou komunikovať. Nakoniec - buď dôjde k stagnácii, alebo každá bunka pôjde iným smerom. Ale paradoxné na tom je, že každá bunka navonok sa hlási k tej prvotnej a pritom sú od nej už veľmi ďaleko.

Je vždy lepšie vyvíjať menej aktivity, mať menší záber, ale o to kvalitnejšie. Pretože - dôležitejšie sú vzťahy ako práca a evanjelizácia. Ak nebudú dobré vzťahy, nemôžeme vydávať ani kvalitné svedectvo. Takže - najprv je potrebné poriadne a systematicky sa učiť a rásť.

Charizmatické hnutie začalo u odlúčených bratov a od nich prešlo ku katolíkom. Spolu s týmto fenoménom mnoho katolíkov prebralo aj protestantské prvky.

Na mnohých stretnutiach sa vylučuje mariánska úcta, niekde sa vyskytlo aj odmietanie modlitby ruženca. A práve mariánska úcta je rozlišovacím znakom medzi katolíckou a protestantskou Charizmatickou obnovou.

Stretávame sa s častým preberaním protestantských výkladov Písma svätého a z toho vyplývajúcim chápaním Božieho slova.

Toto hnutie je doménou mladých. Sú však v ňom zapojení aj starší a tiež aj rodiny, ale často je to iba jeden z manželov. Samo o sebe to ešte nie je nič zlé. Stáva sa však, že zaangažovanie sa v hnutí je na úkor rodiny. Vyskytli sa aj prípady, keď muž alebo žena odmietli spolunažívať s manželským partnerom, pretože "Pán Ježiš im v Písme hovorí, aby žili čisto a zriekli sa všetkého". Začínajú viesť príliš asketický život, ktorý veľmi narúša manželský a odinný život a veľmi hlboko zraňuje druhého partnera. Tieto takzvané "sľuby čistoty" sú neplatné. Ani jeden z manželov nemôže bez vedomia a súhlasu toho druhého takýto sľub urobiť.

Stáva sa, že animátor v skupine presadzuje vízie - predstavy buď vlastné alebo niekoľkých jednotlivcov a ostatné názory odmieta. Dokonca - týchto ináč zmýšľajúcich členov poníži pred ostatnými a spochybni ich názory. Animátor nie je na to, aby rozkazoval, alebo niečo nasilu presadzoval. Jeho úloha spočíva v usmerňovaní a zjednocovaní členov a aktivít skupiny. Má zaručovať rešpektovanie každého jednotlivca a jeho názorov v láske a pokojnej atmosfére, má hľadať najoptimálnejšie riešenia problémov spoločenstva.

VSTUP DO OBNOVY - "KRST DUCHOM SVÄTÝM"

Pojem "krst v Duchu" pochádza z Nového zákona a označuje určitú skúsenosť (por. Sk 2,17-18. 10,45). Prvý krát sa môžeme s týmto termínom a skúsenosťou stretnúť u zakladateľa metodistickej cirkvi Johna Wesleyho (1703 - 1791), keď 24. mája 1738 zažil túto osobnosť osobne. Označoval ju tiež ako druhé požehnanie. Neskôr v 19. storočí americkí kazatelia túto skúsenosť nazvali "krst Duchom".[23] Termín neskôr prebrali klasické turističné hnutia a tiež evanjelici a odtiaľ prešiel aj ku katolíkom.

Túto skúsenosť môžeme opísať ako premenu človeka spôsobenú Božím zásahom, ako skúsenostné poznanie Božej lásky, ktorá premieňa človeka. U turističkov to znamená "druhé spasenie" po krste. Dôkazom toho je reč v jazykoch. V katolíckej cirkvi sa hovorí o tzv. oživení darov Ducha Svätého, ktoré Boh daroval kresťanom pri krste a birmovaní. Teda nejde o skúsenosť "spasenia", ani o žiadnu sviatosť ako to mylne niektorí zamieňajú so sviatosťou krstu. Je to mimo sviatosťné pôsobenie Ducha Svätého a nemusí byť spojené s darom jazykov.

V praxi sa prevádza tak, že v spoločenstve cez rozhovor a modlitbu noví členovia dospejú k osobnej viere a prijímu Ježiša za svojho Pána a Vykupiteľa. Potom "krst v Duchu" - alebo "vyliatie Ducha" - ako to niektorí teológovia odporúčajú nazývať, samozrejme, že ne ide o žiadne vyliatie z vonku, ale je to vnútorný proces v človeku - znamená najprv modlitbu prosby, aby Duch Svätý, ktorého Boh už daroval vo sviatosti krstu, ožil v konkrétnom človeku a premenil ho na Kristov obraz.

Znamená to tiež zakúsenie dôsledkov tejto modlitby, ako je:

zážitok Božej lásky a jeho prítomnosti,
väčšia dôvera k Ježišovi,
modlitba chvály a oslavy Boha,
túžba po modlitbe a sviatostiach,
väčší záujem o Božie slovo,
odvaha k svedectvu viery,
veľké nadšenie a horlivosť za Božie veci,
posilnenie darov Ducha Svätého,
väčšia ochota k službe blížnym,
charizmy.

Vynára sa otázka, či je tento zážitok Ducha pravý. Kritériom pravosti "vyliatia Ducha" je radikálna zmena života. Teda - ak by bol aj zážitok veľmi intenzívny, ale nenastala by zmena života nemôžeme hovoriť o vyliati Ducha.

"Krst v Duchu neznamena pripútanie sa k nejakému táboru, či už liberálnemu alebo konzervatívemu. Ani sa nesmie spájať so žiadnym osobitným hnutím, ani s určitým štýlom modlitby, bohoslužby, alebo spoločenstvom".[24] Cieľom vyliatia Ducha je vlastne kresťanská iniciácia, uvedomenie si skutočnosti, že sme kedysi boli pokrstení a birmovaní a čo z toho pre nás vyplýva. Je to slobodný dar Boha a nikto z nás si to nemôže naplánovať. Aj keď táto skúsenosť patrí celej Cirkvi, predsa sa vyhradzuje pre Charizmatickú obnovu. Považuje sa za vstup do Obnovy. Avšak prax nám ukazuje, že nemôžeme to chápať v úplnom slova zmysle. Sú ľudia, ktorí prežili skúsenosť vyliatia Ducha a nepočítajú sa k charizmatikom, ani nie sú činní v Charizmatickej obnove. Na druhej strane sú ľudia, ktorí toto vyliatie nezažili, a aj napriek tomu sú veľmi činní v Charizmatickej obnove. Na základe týchto faktov by asi bolo dobré hľadať nejaké iné kritérium pre vstup do Obnovy. Alebo by bolo správnejšie uvedomiť si, že Obnova nie je organizácia ani hnutie v pravom slova zmysle a viac pamätať i upozorňovať na to, čo je srdcom Charizmatickej obnovy a k čomu smeruje aj vyliatie Ducha. Ide o osobnú oblasť. O odpoveď človeka na Božie volanie, o uvedomenú spoluprácu človeka s Bohom v každej oblasti života.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. BAUMERT N.,SJ: Dary Ducha Ježíšova, Charismatická dimenze církve, 1díl, Zkušenosti a základní postoje Charismatické obnovy, 3 díl, Teologický rozbor charismatické dimenze církve, Pastorační středisko, Praha 1994
2. BENEŠ A.,OP: Morální teologie, Krystal OP s.r.o., 1992
3. Dokumenty druhého Vatikánského koncilu, Lumen Gentium, Apostolicam Actuositatem, SSV, Trnava 1993
4. Etapové modlitbové stretnutie spoločenstva, in Nová Zvest', časopis pre vnútornú potrebu Obnovy na Slovensku, č. 4 /1993, JAS, Zvolen
5. FALVO S.: Oživenie charizmiem, 1 časť: Všeobecné o charizmách, samizdat
6. FRANKOVSKÝ A.: De Gratia, Dogmatika, Sp. Kapitula 1992
7. HERON M.B.,OSB: Katolícka charismatická obnova, preklad: K.Lachmanová, Incorporated Catholic Truth Society, London 1992
8. JÁN PAVOL II: Dominum et Vivificantem, Pápežské dokumenty, SSV, Trnava 1994
9. Katechizmus der Katholischen Kirche, Benno, Paulusverlag, Veritas, Mnichov 1993
10. Kolektív autorů: Semináře "Život v Duchu", ve světle povolání charismatické obnovy, pomůcka pro vedení seminářů Obnovy, Pastorační středisko, Praha 1994
11. Kolektív kňazov a laikov: Obnova v Duchu Svätom na Slovensku a jej problémy, in Nové Turíce, časopis pre vnútornú potrebu Obnovy na Slovensku, č.1-2 / 1989, samizdat,
12. METZ K.: Dvacet pět let růstu, in EFFATA - magazín pre Charizmatickú obnovu v katolíckej Cirkvi a evanjelizáciu, č. 2 / 1992, Praha
13. McDONNEL K., MONTAGUE G.T.: Rozduchávanie plameňa, JAS, Zvolen 1993
14. SCHNEIDER H., SJ: Význam "krstu Duchom" v Charizmatickej obnove v katolíckej Cirkvi, charismatické zošity 4, samizdat
15. Sväté Písmo - Nový Zákon, Slovenská biblická spoločnosť 1992
16. TARDIF E.: Stretnutie v Pary-le-Monial 1992, videozáznam
17. VRABLEC J., ThDr, Prof.: Pastorálka pre kresťanských laikov, tretí diel: Apoštolát v cirkevných hnutiach, prvá časť: Charizmatická obnova, CMBF UK, Bratislava 1993
18. ZVĚŘINA J.: Teologie agape, Dogmatika, svazek I, Scriptum, Praha 1992

[15] N. BAUMERT. *Dary Ducha Ježíšova*. 1 díl. s.11.

[16] B.M. HERON. *Katolícka charismatická obnova*. s.10.

[17] Ján Pavol II. *Dominum et Vivificantem* 65

[18] por. DV 5

[19] J. VRABLEC. *Pastorálka pre kresťanských laikov*. s.95.

[20] por. *Etapové modlitbové stretnutie spoločenstva*. V: Nová Zvest', 4/1993, s.2-3.

[21] AA 3

[22] N. BAUMERT. *Dary Ducha Ježíšova*. 1 díl. s.31.

[23] por. H. SCHNEIDER. *Význam krstu Duchom v Charizmatickej obnove katolíckej cirkvi*. s.3-4.

[24] K. McDONNEL, G.T. MONTAGUE. *Rozduchávanie plameňa*. s.9-10.